

3. Анна Єгорова «Ключовий виклик для мене — формування громадянського суспільства в Україні», — Денис Шмигаль. 2020.URL: <https://detector.media/infospace/article/178597/2020-07-08-klyuchovii-viklik-dlya-mene-formuvannya-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukraini-denis-shmigal/> (Дата звернення: 31.10.2020)
4. Левинас Э. Тотальность и бесконечное. Избранное: тотальность и бесконечное. М., СПб. : Университетская книга. 2000. 463 с.
5. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства; пер. с франц. М. : РОССПЭН. 2004. 376 с.

*Стеблівський Роман Євгенович, студент,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

Моменти шаленства: вплив вистав політики незгоди на розвиток громадянського суспільства в Україні

Суспільно-політичні рухи донедавна досліджувались окремо від сфери громадянського суспільства. Деякі науковці вважають, що між громадянським суспільством та протестними рухами є вагома різниця, адже громадянське суспільство більш схильне до взаємодії та пошуку компромісів, тоді як суспільно-політичні рухи завжди реагують на проблему, створюють конфлікт у суспільстві [4]. Проте, спираючись на широке визначення громадянського суспільства як об'єднання недержавних акторів (не тільки формальних організацій, але й окремих індивідів), суспільно-політичні рухи, беззаперечно, мають вплив на формування третього сектору [3:274]. Вони прискорюють, актуалізують суспільно важливі проблеми через створення конфлікту [4]. Досліджуючи інститут політичної опозиції, С. Рябов визначає суть опозиції як «перманентне вираженням одвічної антитези суспільства та урядової влади» [2:33]. І хоча дослідник звертає увагу радше на політичні партії як основний інструмент вираження інтересів меншості громадян, суспільно-політичні рухи можуть також виконувати цю саму функцію, якщо політичні партії не здатні захищати інтереси громадян належним чином. С. Рябов звертає увагу на парламентську опозицію, український інститут політичної опозиції нестабільний: політики швидко змінюють партії, критикують владу заради самої критики, а не тому, що вони захищають інтереси своїх виборців.

Спираючись на інтерактивний підхід дослідження суспільно-політичних рухів, науковці звертають особливу увагу на поняття вистави політики незгоди — «позаінституційну стратегію захисту групових інтересів за допомогою політизованих конфронтаційних колективних дій» [1:18]. У свою чергу, такі моменти А. Золберг

називає моментами шаленства (англ. moments of madness) – ним він намагається пояснити механізм залучення індивіда до колективної дії, момент, коли «політика розриває свої кордони, щоб заповнити всі частини життя», коли «радість виховує політичну єдність», коли «політичні тварини якимось чином переходять межу свого фатуму» [7].

З метою виявити моменти шаленства і розкрити вплив вистав політики незгоди на діяльність суспільно-політичних рухів в українському контексті, при написанні цієї статті було проведено чотири інтерв'ю із українськими громадськими активістам, залученими до різних громадських організацій та суспільно-політичних рухів. Зокрема, це Рух опору капітуляції, рухи по справі Сергія Стерненка та справи Шеремета, ініціатива «Хто замовив Катю Гандзюк», громадські організації Молодіжний націоналістичний конгрес, Автомайдан, UaAnimals, Fridays For Future Ukraine. Узагальнюючи, можна виділити три основні тези цієї роботи.

Вплив вистав політики незгоди на досягнення цілей руху

Вистави політики незгоди, «акції прямої дії» мають бути крайніми методи досягнення своїх цілей, використовуватись рухами у специфічних умовах, коли всі інші формальні методи не функціонують. Всі респонденти зауважили, що ефективність публічних акцій протесту без інших тактик впливу на владу досить обмежена, вистави політики незгоди не здатні вирішувати проблемні моменти самі по собі: *«люди не розуміють, чому ми кричимо»*, *«ламати паркан – це, чесно, Середньовіччя»* зауважують респонденти. Із альтернативних інструментів тиску респонденти виділили просвітницькі дискусії, діяльність адвокатів, ведення судових справ, підписання петицій, написання постів у соціальних мережах, комунікацію із органами влади напряду тощо.

Вплив вистав політики незгоди на залучення нових учасників до руху

Випуклою функцією суспільно-політичних рухів є наповнення руху новими учасниками, розширення руху. Вистава політики незгоди – це публічна форма громадянського протесту, її мета – залучити якомога більше людей, щоб показати важливість позиції, яку вони захищають. Акція перетворюється не тільки на форму тиску, але й на майданчик для спілкування, обмін думками, те, що Ю. Габермас називає «public realm» [5]. Акції протестів можуть залучати до себе людей із різними світоглядами, ідеологіями та інтересами, проте не завжди сприятимуть досягненню консенсусу у питаннях, що не стосуються безпосередньо цієї акції.

Таким чином, вистави політики незгоди є ефективним інструментом для привертання уваги нових учасників, проте одного емоційного відчуття несправедливості бракує – для повноцінного залучення в рух учасник має сповідувати такі самі цінності і бути готовим до системної роботи у русі. У свою чергу, вистави політики незгоди можуть стати платформою для формування цього раціонального рішення, громадянської позиції в учасників, спільного пережитого досвіду, у тому числі, моментів шаленства.

Моменти шаленства – між перформансом і насиллям

Виставам політики незгоди присутня така складова як моменти шаленства, що посилює зв'язки між активістами, сприяє залученню нових учасників до руху. Момент шаленства було описано респондентами як синергія людей в критичних ситуаціях, єднання із оточуючими, відчуття надії і сили: *«..величезна вулиця, ніч, естетика протестів з фаєрами – відчувалось, що все відбувалось так, як мало відбуватись..»*, *«...йдемо, кричимо, нас почують, нас багато, ми зможемо змінити світ...»*. Такий спільно пережитий емоційний досвід можливий саме під час масових акцій протесту, посилюється під час участі у колективній дії, особливо, під час насильницьких акцій або театралізованих перформансів, а також залежить від здатності руху просувати свої інтереси, захисту акції протесту від опонентів та сили зв'язку між оточенням однодумців.

Моментом шаленства також присутнє відчуття дежавю – в українському контексті сьогодні це стосується згадок активістів про події Революції Гідності. Проте вплив подій 2013-2014 років на сьогоднішні вистави політики незгоди потребує детальнішого дослідження, зокрема, із дослідження змін у структурі політичних можливостей та хвилях протестів.

Список використаних джерел:

1. Гомза І. А. Суспільно-політичні рухи [електронний ресурс] : посібник / І. Гомза ; [рец. : Круглашов А. М., Работягова І. В., Якушик В. М.] ; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". - Київ : [НаУКМА], 2017. – 186 с.
2. Рябов С. Г. Визнання опозиції - як умова визнання демократії в Україні / С. Г. Рябов. // По той бік розуміння: Україна та Європа після Помаранчевої революції: за матеріалами міжнародного наукового семінару «Перед визнанням: Україна та Європа після Помаранчевої революції», Київ – НаУКМА – 30 вересня 2005 року : збірник наукових статей /за заг. ред. Гейра Флікке та Сергія Кисельова. - К. : Атіка, 2006. -С. 26-38.
3. Рябов С. Г. Громадянське суспільство та політична культура / С. Г. Рябов. // Україна в сучасному світі : конференція випускників програм наукового стажування у США, м. Ялта, 12-15 вересня 2002 р. / ред. кол. О.В. Гарань ... [та ін.] ; Kennan Institute; Woodrow Wilson International Center for Scholars. - Київ: Стилос, 2003. - С. 273 – 283.
4. Della Porta, D. Democratization from Below: Civil Society versus Social Movements? – Civil Society and Democracy Promotion. – 2014. - С. 137–149.
5. Habermas, J. The public sphere: an encyclopaedia article. New German Critique – 3 – 1974. – P. 49–55.
6. Tilly C. Social Movements and National Politics in Statemaking and Social Movementsю – Charles Bright and Susan Harding, eds. Ann Arborю – Michigan: University of Michigan Press. - P. 297-317.
7. Zolberg A. R. Moments of madness. – Politics and Society 2 (Winter) – 1972. – P. 183-207.